

Centarot za Ekonomski Analizi (CEA) e "think tank" na ekonomisti koi ja delat zaedni-kata vizija za Republika Makedonija kako nova raste-ka Evropska ekonomija integrirana vo regionalniot i svetskiot Pazar.

Misijata na CEA e kontinuirano da vr{i istra'uvawa za ekonomskiot razvoj i ekonomskata politika na Republika Makedonija i vrz osnova na toa da ponudi preporaki, predlozi i merki kade {to smeta deka e soodvetno.

SOOP[TENIE ZA JAVNOST

Извештај за конкурентност на македонската економија во 2006

ГОДИНА

Националниот совет за конкурентност и претприемништво побара од ЦЕА да го изработи извештајот за конкурентност на македонската економија во 2006 година.

Главните наоди од извештајот се:

Se u{te Makedonija ne mo`e da se pofali deka ima funkcionalna pazarna ekonomija bidej{i se u{te se soo~uva so razvoj na osnovnite potrebi kako institucii i nivniot kredibilitet, infrastruktura, zdravstvo i osnovno obrazovanie. Edinstveno {to mo`e da se iskoristi za nadgradba e makroekonomskata stabilnost koja e na konkurentno nivo. Za `al, pazarnata efikasnost, tehnolo{kata podgotvenost, visokoto obrazovanie, delovnata prefinetost vo Makedonija se kategorii na koi se u{te treba da raboti. Zaradi sporata tranzicija od planska kon efikasna pazarna ekonomija Makedonija se u{te se naoja vo faza na ekonomija vodena od tradicionalni faktori na proizvodstvo koja se potpira na eftina работна sila i na prirodni resursi. Ona na {to treba da se raboti e fokusiranost kon razvoj na strukturna konkurencija, a ne kon konkurencija bazirana na ceni. Vo taa nasoka e i jalovata diskusija za kursot na denarot koj voop{to ne e tema za problemite na konkurentnosta na makedonskata ekonomija.

Profilot na Makedonija, onaka kako {to ja prika`uvaat naodite od stolbovite na indeksot na SEF, e deka taa e zemja vo preod od ekonomija koja se fokusira na cenovna konkurentnost kon ekonomija koja svojata konkurentnost ja potpira na kvalitetni proizvodi i efikasni pazari. Jasno e deka ova preodna faza mo`e da se povrze i so vremeto koe e potrebna za da Makedonskata ekonomija mo`e da bide del od EU i da mo`e da gi izdr{i pravilata na pazarot na EU i konkurencijata vo EU.

Rangiraweto na Makedonija vo delot na konkurentnost se vlo{i od 75 mesto vo 2005 godina na 80 mesto vo 2006 godina. Makedonija svojata tranzicija ja zapo~na so dobra startna osnova sporedeno so drugite tranzicioni zemji no po procesot na realokacija vtoriot mehanizam na tranzicijata preku restrukturaweto se odol{i neopravdano dolgo. Ova dovede do promeni vo sopstveni-kata struktura na golem broj na pretprijatija no ne i do promeni vo strukturata na

produkcija i organizacija proizvodstva koji pak treba da dovedu do promena na proizvodni liniji, vrabotavanje na konkurentni rukovodni kadri, zamena za poproaktivna tehnologija i oprema, pogolem rast i pogolema vrabotenost (vo Makedonija pre-esto se zboruva za nevrabotenosta iako taa i pred po-etokot na tranzicijata be-e golema. Ona za to treba da se zboruva na pazarot na rabotna sila vo Makedonija e nivoto na vrabotenost, kreirawe na rabotni mesta i obuka na rabotna sila to i go potvrduvaat naodite od analizata na indikatorite na indeksot). Rezultat e to Makedonija vo 2005 godina se u-te go nema dostignato nivoto na BDP od 1990 godina. Vlijanieto na brzina (sporosta) niz tranzicijata mo-e da vlijae na stapkata na BDP rast i do edna tretina (merena kako u-estvo vo rastot na BDP).

Makedonija pominuva-e niz tranzicijata preku fazite na makroekonomska stabilizacija i realokacija no zaostana vo delot na restrukturirawe i gradewe na kredibilitetni institucii to vsu-nost i ja opredeluva nejzinata pozicija od indeksot na konkurentnost vo preod od faza na potpirawe na resursi kon faza na efikasna pazarna ekonomija. Od toj aspekt iskluitelna e odgovornosta na sekoja vlada za podobruvawe na percepcijata na grajanite kon institucii preku nivno rabotewe soglasno zakonot no i moralno-etike norme. Reformite kone-no treba da se pomestiat vo sferata na mikroekonomijata, neuspesi na pazarite, ulogata na monopolite, efikasno rabotewe na regulatorite na pazari i sli-no. Izli-no e da se povtore deka nezavisna i nepristrasna arbitra-a na konflikti od strana na sudskiot sistem e osnova za funkcionirawe na efikasna pazarna ekonomija koj ovozmo-eva opstanok na efikasna alokacija na resursi i na konkurentni ekonomski agenti. Ova bi trebalo da ovozmo-i kreirawe na novi konkurentni firmi koji e ja zgolemat vrabotenosta. Pogolemata pobaruva-ka na kvalitetna rabotna sila e vlijae na zgolemuvawe na pobaruva-ka za kvaliteten obrazoven sistem. Vakov ambient podr-an od nezavisno, kompetentno, nepristrasno sudstvo e ovozmo-i i namaluvawe na kamatnite stapki, istisnuvawe na sivata ekonomija, podobar pristap do finansiski sredstva i zgolemeni investicii koji povtorno bi go zgolemile kreiraweto za novi rabotni i povisok ekonomski rast. Od ovde e jasno deka osnova za izgradba na efikasna pazarna ekonomija vo Makedonija e vladeeweto na pravoto i negovo sproveduvawe.

Vo delot na samata metodologija na indeksot na globalna konkurentnost, zabele-ka na CEA e deka stolbot za zdravstvo i osnovno obrazovanie treba da se redizajnira i da bide kontroliran za stepenot na razvoj na dr-avata ili mo-ebi za klimatskata zona i/ili sli-no. Makedonija po ovoj indikator ima visok rezultat no meren preku stepenot na malarija, tuberkuloza i HIV. Na mislewe sme deka za Makedonija treba da se upotrebi pogolem ponder za smrtnosta na doen-ivata i o-ekuvanata dol-ina na ivotot za merewe na efikasnost na zdravstveni sistem i da se vovedat i drugi indikatorii.

Vo ovoj izve-taj CEA izvri-i sporedba na rezultatite od analizata na stolbovite na indeksot so prioritete vo vladinata programa. Se vovedme od faktot deka programata e prifatena od site -lenovi na Vladata i za nejzinoto realizirawe cvrsto zastana i premierot na Vladata na Makedonija. Pri toa zabele-uvame deka okolu 80% od preporakite koji proizlegoa od analizata na stolbovite na indeksot se poklopuvaat so merkite na Vladinata Programa.

Preporaki se dadeni pri analizata na sekoj stolb kako i na krajot pri sporedbata so merkite od Vladinata programa.

CEA e na mislewe deka ona na {to treba da se deluva na kratok rok kako najitno i kontinuirano gradewe na osnova za pogolema konkurentnost na makedonskata ekonomija e (имајќи ги во предвид потребите на бизнис заедницата) :

1. Kvalitetot na instituciite e najva`en za delovnoto rabotewe.
2. Slabata konkurencija vo bankarskiot sektor e pre~ka za vr{eweto i rastot na biznisot, pa ottamu i za rastot na ekonomijata (pristap do finansiski sredstva kako problemati~en faktor)
3. Fiskalnata politika (dano~na regulativa) e vtoro po va`nost; (tuka kako povolnost mo`e da se akcentira i sproveduvaweto na zakonot za ramen danok pri {to e neophodno da se sledat efektite i refleksiite od negovoto sproveduvawe).
4. Rabotnata etika na rabotnata sila e pova`na otkolku fleksibilnosta na pazarot na trudot (restriktivna trudova regulativa) pa ottamu, se potvrduva deka fleksibilnosta na pazarot na rabotna sila ne e re{enie za strukturnata nevrabotenost {to e postojano prisutna vo Makedonija. Streme`ot kon fleksibilnost na pazarot na rabotna sila, vo opkru`uvawe na nesoodvetna edukacija na rabotnata sila so lo{a rabotna etika vo ramkite na visoka strukturna nevrabotenost, samo }e vodi kon s# pogolema nevrabotenost. Edukacijata na rabotnata sila isto taka e oceneta kako pre~ka za uspe{no vr{ewe na bisniz.
5. Monetarnata politika (re`im na devizen kurs i inflacija) relativno ne e pre~ka za vr{ewe na biznis.

Preporaki:

1. Paralelno rabotewe na podobruvaweto na kvalitetot na instituciite (pravedni i nepristrasni institucii) i vladeewe na pravoto so bezkompromisno spravuvawe so elementite na korupcijata.
2. Voveduvawe na merki za podobruvawe na pristapot do finansiski sredstva vo nasoka na ovozmo`uvawe na otvorawe na stranski bankarski filijali vo Makedonija, zajaknuvawe na sudskiot sistem vo smisla na brzo re{avawe na kolateralot vo bankarskiot sektor i razmisluvawe za presmetka i subvencionirawe na procenten poen od kamatna stapka koja e vo vrska so politi~kiot rizik za Makedonija.
3. Sproveduvawe silna kampawa i sistem na sledewe na raboteweto (stapka na sobirawe i struktura na prihodi) za re`imot na ramen danok. Za ovaa cel Upravata za javni prihodi treba da vovede sistem za merewe na performansite (na pribrani prihodi po vraboten, po danok, administrativni tro{oci po vraboten i po danok), da go podobri statisti~kiot sistem vo smisla na sledewe na pribrani prihodi pred i po politikata na ramen danok za da mo`e da izvr{i ex post kost-benefit analiza za merkata. Sistemot na sledewe treba da ja meri i dinamikata na neformalnata (sivata) ekonomija. Mnogu firmi vo tekot na tranzicijata preminaa vo neformalna ekonomija (neregistrirani finansiski transakcii, neprijavena rabotna sila, dano~na evazija) za da ja zadr`at svojata konkurentnost. Ova treba da prestane i vladata treba da e vo sostojba da gi proceni, sledi i meri ovie aktivnosti.
4. Silna reforma vo aktivnite merki za vrabotuvawe.
5. Kampawa za podobruvawe na rabotnata etika (vo u~ili{tata i vo javnosta).
6. Reformirawe na celokupniot obrazoven sistem.
7. Prifa}awe na faktot deka re`imot na devizniot kurs, baram na kus rok ne pretstavuva problem.

Osnovi za zajaknuvawe na konkurentnosta na makedonskata ekonomija

Pravnata ramka za modernata pazarna ekonomija vo Makedonija e vospostavena, a ona na што треба da se fokusira vladata e:

1. **Obezbeduvawe na celosno vladeewe na pravoto.** Bidej}i me|u gra|anite i ekonomskite faktori postoi percepcija deka vo zemjata nedostiga volja, efikasnost i proceduri vo sistemot za nepristrasno sproveduvawe na zakonite, potrebna e }iroka kampawa koja niz konkretni akcii }e ja smeni ovaa percepcija.
2. **Zgolemuvawe na produktivnosta na rabotnata sila.** Vo ova oblast Vladata treba da se fokusira pove}e vrz podobruvawe na etikata na rabotnata sila i nejzinoto obrazovanie, namesto vrz procesite na vrabotuvawe i otpu}tawe od rabota. Isto taka: "Vo Makedonija nevrabotenite imaat ponisko obrazovanie i ima "vi}ok ponuda" na lica so ponisko obrazovanie (pogre}en spoj - jaz na kvalifikaciji - "skill mismatch"). Ovaa pretpostavka se temeli na faktot deka nema dovolno niskokvalifikuvani rabotni mesta za da se eliminira nevrabotenosta. Na primer, vo Makedonija koncentracijata na nevrabotenost e najvisoka me|u licata so pomalku od sredno obrazovanie, koi vo periodot 2002-2004 u~estvuvaat so 52-57%, dodeka licata so visoko stru~no obrazovanie (univerzitetsko) u~estvuvaat so 5-6 %. Ovie naodi poka`uvaat deka okolu 80.000 lica vo Makedonija ne mo`at da si najdat rabota zatoa }to gi nemaat kvalifikaciite }to gi bara pazarot. Druga zagri`uva~ka karakteristika e deka se zgolemuva jazot vo kvalifikaciite, a izgledite za namaluvawe na nevrabotenosta vo bliska idnina se dovedeni vo pra}awe, duri i koga bi se eliminirala nefleksibilniosta na pazarot na trud. Promenata vo kombinacijata na kvalifikaciji }to ja baraat rabotodava~ite nalaga promeni vo obrazovniot sistem, }to e dolgoro~na merka, no makedonskite kreatori na politikite treba da sprovedat aktivni merki na pazarot na trud }to mo`at da dadat rezultati na kus ili sreden rok. Potrebno e da se sprovedat istra`uvawa vo ramkite na sekoja industrija posebno koi}to }e poka`at kakvi profili, momentalno ili vo bliska idnina, se potrebni. Vrз baza na rezultatite od ovie istra`uvawa, mo`e da se izvr}i prekvalifikacija na del od nevrabotenata rabotka sila.
3. **Obezbeduvawe na podobar pristap do finansiski sredstva.** Ovde se predлагаат reformi koi treba da rezultiraat so pogolema konkurencija vo bankarskiot sektor so cel natamo}no namaluvawe na visokite kamatni stapki. Od gledna to~ka na konkurentnosta, re`imot na devizniot kurs ne e problem za Makedonija (barem ne na kus rok). Makedonskiot pazar na kapital e relativno zatvoren, pa zabele`anite razliki vo kamatnite stapki me|u Makedonija i drugite vo Evropa najverojatno se dol`at na doma}ni faktori, me|u koi konkurencijata me|u bankite.
4. **Borba protiv sivata ekonomija** Efikasната pazarna ekonomija treba da obezbeduva ednakov tretman na sekoj ekonomski faktor. Toleriraweto na sivata ekonomija ja namaluva produktivnosta, zatoa }to se tolerira odbegnuvaweto na pla}awa na penziskite i socijalnite pridonesi i se poevtinuva trudot vo odnos na kapitalot, pa kako posledica firmite nemaat motivacija za investirawe vo oprema, a so toa se odlaga voveduvaweto na inovacii vo proizvodstvoto. Vtoro, raboteweto na neregistriranite preprijatija go podriva rastot na poefikasnite oficijalni preprijatija. Vladata treba da prestane da go

tolerirara vakvoto odnesuvawe zatoa {to toa e neodr`livo na dolg rok i sozdava pazarni devijacii so visoki op{testveni i socijalni tro{oci.

Целосниот извештај може да се симне од: www.cca.org.mk во Проекти.